

MERDEKA

Nr 24 - maj 2005

ÖSTTIMOR

Information

I Östtimor försöker många att försörja sig genom att från kiosker sälja småvaror.

Pro-indonesisk milis brände många hus efter att resultatet av folkomröstningen om självständighet för Östtimor tillkännagavs i september 1999.

**Nyheter från Östtimor,
Västpapua, Aceh och Indonesien**

Merdeka & ÖsttimorInformation

Redaktören har ordet	3
Två kommissioner men ingen rättvisa?	3
Västpapua – från vit fläck på kartan till guldgruva	4
Brev till Indonesiens ambassad	5
Årsmöten	7
Samarbetsstrategi med Östtimor	7
SCU:s arbete avslutas	8
Tack	8
Gränsdragningsamtal Australien-Östtimor	9
Östtimors nationella utvecklingsplan	9
Vart är Indonesien på väg?	10
Det tunga arvet	11
Den obarmhärtiga exploateringen i Västpapua	12
Litteratur om Östtimor	13
Östtimor—kortfakta och nutidshistoria	15

Kortfakta och nutidshistoria för Västpapua kommer i nästa nummer

Prenumeration 125 kronor för 4 nummer
Lösnummer 35 kronor
Östtimorkommittén
c/o Pollák
Wiboms v 12, 2 tr
171 60 SOLNA
Tel 08-27 24 27, epost tpollak@algonet.se
Plusgiro 1 81 92-5

Merdeka & ÖsttimorInformation

Ansvarig utgivare:
Gabriel Jonsson

Redaktör:
Gabriel Jonsson
gabriel.jonsson@orient.su.se

Redaktionsadress:
Gabriel Jonsson
gabriel.jonsson@orient.su.se
Tel 08-33 62 47

Layout:
Östtimorkommittén

Adresser:
Föreningen ett Fritt Papua
c/o Thomas Petersson
Nybodagatan 10
171 42 SOLNA
Plusgiro 4 19 12 84-1

Östtimorkommittén
c/o Jonsson
Tegnérslunden 12, 3 tr
113 59 STOCKHOLM
Plusgiro 1 81 92-5

Tryckt av:
Daus Tryck & Media AB

ISSN Nr: 1402-2559

Annon priser på begäran

Redaktören har ordet

Acehfrågan har efter flodvågen i Asien dominerat nyhetsflödet från Indonesien. Aceh har för första gången sedan krigsutbrottet i maj 2003 öppnats för humanitärt bistånd. För att hjälpsändningarna skall fungera har parterna i konflikten vid olika tillfällen utlyst vapenvila, men det har ändå rapporterats om missbruk av bistånd och fortsatta strider. Positivt är att de första samtalen mellan den indonesiska regeringen och GAM sedan i maj 2003 hölls i januari och februari i Finland. I februari deklarerade GAM för första gången att man är beredd att överge det 30 år gamla kravet på självständighet för att samtal skulle kunna hållas. Regeringen i Jakarta har erbjudit steg mot självstyre. I april diskuterades ett förslag till hur Aceh skulle kunna styras lokalt, men det är trots de igen optimistiska tongångarna svårt att tro att frågan skulle vara på väg att lösas. Och i Västpapafrågan har ingenting förändrats efter presidentvalet i Indonesien.

Östtimors regering gav efter flodvågen 50.000 US-dollar till Indonesien för återuppbyggnadsarbetet. Ytterligare 75.000 US-dollar samlade allmänheten in.

Naturkatastrofen förde därmed länderna närmare varandra. Den växande vänskapen betyder dock att det blir allt svårare att tro att de indonesiska officerarna som var ytterst ansvariga för våldsvågen 1999 någonsin skall ställas inför rätta. I februari utnämnde Kofi Annan en internationell expertkommission som skall granska rättsprocesserna i Indonesien och Östtimor efter 1999. I mars upprättade Indonesien och Östtimor en sannings- och vänskapskommission. Kritikerna menar att detta kommer att leda till fortsatt immunitet för indonesiska militärer och underminera expertkommissionens arbete. Samtidigt som Östtimor aktivt befrämjar vänskap med Indonesien, pågår en gränsdragningstvist med Australien om olje- och naturgastillgångarna i Timorhavet som det är svårt att skönja en lösning på.

Vi rapporterar i detta nummer om den senaste tidens aktiviteter - bland annat från årsmötet - och den aktuella händelseutvecklingen i den indonesiska övärlden. Gästskribent är journalisten Gustaf Görfelt, som här kommer med sin andra artikel om Västpapa.

Gabriel Jonsson

Två kommissioner men ingen rättvisa?

Många befarar att nästan alla av dem som förbrutit sig mot de mänskliga rättigheterna i Östtimor under den indonesiska ockupationen 1975—1999 och dess avveckling 1999 kommer att förbli ostraffade.

Hittills har dessa förbrytelser behandlats dels av SCU (Se artikel på annan plats i detta nummer.), dels av en särskild domstol i Jakarta. Dennas arbete kan snarast ses som en malplacerad fars, det har vi tidigare skrivit om, senast i nr 22 och 23.

Men det internationella samfundet har genom FN förbundit sig att ställa skyldiga till brott mot mänskligheten inför rätta och ge offren rättvisa. För att FN:s generalsekreterare under trycket av Indonesien och Östtimor, som sedan hösten 2004 diskuterat och förhandlat om en gemensam sannings- och vänskapskommission, inte skulle glida undan detta åtagande, skrev IFET i december 2004 till Kofi Annan. I brevet [1] kräver IFET att Annan utser en expertkommission för att utvärdera processerna mot dem som förbrutit sig mot de mänskliga rättigheterna i Östtimor 1999, som ett led i att åstadkomma rättvisa. Sanning och vänskap "kan inte ersätta rättvisa" enligt IFET. Hittills har inga förövare tillhörande högre eller mellannivåer ställts till svars. En expertkommission är nödvändig.

Den 18 februari utsåg Annan denna kommission, domare Prafullachandra Bhagwati från Indien, professor Yozo Yokota från Japan ordföranden i Fijis MR-kommission Shaista Shameem.

Den av Indonesiens och Östtimors regeringar disku-

terade gemensamma sannings- och vänskapskommissionen etablerades formellt den 9 mars av presidenterna i Jakarta. I dess stadgar står bland annat:

"The CTF will not identify perpetrators or assign individual responsibility. The effort by the two governments will instead absolve individuals of their moral and legal accountability, emphasizing institutional roles. The CTF is barred from recommending or initiating any prosecutions, no matter what it finds." [2]

Så, vad kommer att hända? Tiden går och en del av de skyldiga och en del av de överlevande offren dör innan rättvisa skipas. Hinner rättvisan någonsin ikapp?

Tommy Pollák

Fotnot: IFET - International Federation for East Timor - sammanslutning av internationella solidaritetsrörelser för Östtimor (s självständighet). 35 organisationer i samarbete och Östtimorkommittén är en av dessa.

Referenser:

1 - http://hem.bredband.net/poltom/OTK/IFET_to_SG_ComExp041220.pdf—Brev till FN:s generalsekreterare Kofi Annan (IFET) (på engelska)

2 - <http://www.etan.org/news/2005/03just.htm> - Truth Known, East Timorese Need Justice, Accountability for Rights Crimes Remains an International Responsibility (ETAN/US)

Västpapua – från vit fläck på kartan till guldgruva

Västra delen av Nya Guinea har varit ett av världens mest isolerade områden och undgick länge utländskt inflytande. Sedan 1960-talet bedriver dock Indonesien en mycket brutal kolonialiseringspolitik i Västpapua, samtidigt som naturresurserna exploateras. I den historiska bakgrunden finns ett smutsigt spel av både USA och FN.

Kolonialism

För att fullt förstå situationen här är det nödvändigt att gå tillbaka till kolonialismens glansdagar på 1800-talet. Holländarna hade erövrat Indonesien, eller Holländska Ostindien som det kallades då, på 1700-talet och passade på att muta in västra halvan av Nya Guinea när de ändå var i farten. Tyskar och engelsmän gjorde anspråk på de östra delarna av ön och 1884 drog de tre länderna därför ett närmast spikrakt streck på kartan längs med 141:a längdgraden. Området väster om strecket fick namnet Holländska Nya Guinea. Men grasserande febersjukdomar, extremt oländig terräng och våldsamt papuanskt motstånd gjorde att den holländska kolonialismen långt in på 1900-talet inskränkte sig till en fåtalig närvaro längs kusterna. Enstaka upptäcktsresande trängde upp bland bergen på 30-talet, men det var först efter andra världskriget som kolonialtjänstemän och missionärer på allvar började ta sig in i öns inre regioner med hjälp av flygplan, och missionsstationer och kolonialposter upprättades även i högländerna.

Dragkamp Indonesien-Nederländerna

Samtidigt hade indoneserna gjort uppror och lyckades 1949, efter fyra års krig, kasta ut Nederländerna och upprätta den självständiga republiken Indonesien. Styret blev dock fortsatt auktoritärt i och med att den nye presidenten Sukarno införde ”vägledad demokrati” och i allt högre grad gjorde sig själv till diktator. De holländska kolonisatörer som inte återvände till hemlandet flydde till Nya Guinea, och Nederländernas fortsatta närvaro där blev snabbt en nagel i ögat på Sukarnoregimen.

Trots att västra Nya Guinea och den indonesiska arkipelagen aldrig tidigare haft någon reell kontakt och trots att papuaner och indoneser inte hade något gemensamt när det gällde kultur, religion, språk eller etnicitet, krävde Sukarno att Holländska Nya Guinea skulle bli en del av Indonesien. Motivet var helt enkelt att de tidigare ingått i samma kolonialterritorium. Allt som räknats till Holländska Ostindien skulle nu räknas till Indonesien.

Upptrappad konflikt

Nederländerna vägrade, officiellt med motiveringen

att papuanerna behövde utbildas för framtida självständighet, men kanske i verkligheten lika mycket på grund av nyupptäckt olja och kolonial revanschism. Mot slutet av 50-talet trappades konflikten upp och militära skärmytslingar bröt ut allt oftare. Sukarno flörtade samtidigt öppet med Sovjetunionen och kommunismen. Situationen oroade USA, som satte tryck på den nederländska regeringen att göra Sukarno till viljes.

När den nederländske USA-ambassadören 1961 förklarade för John F Kennedy att hans land kände att det hade ett moraliskt ansvar för västpapuanerna och jämförde med USAs stöd till västberlinarna, blev svaret: ”Det är en helt annan sak... Västberlin har fyra miljoner invånare, era papuaner är 700 000 och lever i stenåldern.”

Ett memorandum från Vita huset till Australiens regering under samma tid beskrev Västpapua som ”några få tusen kvadratkilometer kanniballand” vars betydelse inte kunde mäta sig med att hålla Indonesien borta från kommunistblocket.

Regisserad folkomröstning

Papuanernas egna krav på att deras land skulle bli självständigt ignorerades helt av världssamfundet. Efter den så kallade New York-överenskommelsen 1962 mellan Indonesien och Nederländerna, beslöt FN:s generalförsamling att Västpapua, som det nu börjat kallas, efter en kort period av FN-kontroll skulle tillfalla Indonesien. Motprestationen från indonesisk sida var att en folkomröstning skulle hållas på Västpapua före 1970.

Folkomröstningen hölls 1969, men Indonesien förklarade att västpapuanerna ”inte var mogna” för en normal omröstning, utan att den istället skulle genomföras med utvalda representanter, det vill säga byhövdingar. Efter valförberedelser som gick ut på att 1022 hövdingar under flera dagars tid underhölls med stora mängder mat, alkohol och prostituerade, genomfördes omröstningen med handuppräkning i närvaro av beväpnade indonesiska soldater. Resultatet: 1022 röster för att Västpapua permanent skulle bli en del av Indonesien. FN-observatörerna godkände folkomröstningen och åkte hem. FN:s generalförsamling gav även den sitt godkännande och lade ärendet till handlingarna.

Gerillakrig

Uppror och gerillakrig hade brutit ut redan 1965 och flammade upp på nytt när resultatet av ”folkomröstningen” blev känt. Än idag finns en mindre gerillarörelse som med pilbågar och gamla jaktgevär gömmer sig i djungeln och gör sporadiska räder mot indonesisk polis och militär. Men alla försök att resa sig mot den indonesiska övermakten har genom åren slagits

ner brutalt. Vid besöket i Yosefs mosters hemby blir jag visad en plats där flera hundra papuaner massakrerades efter ett upprorsförsök 1977.

De som inte sköts ihjäl fick händer och fötter avhuggna med machetes och blev tillsagda att gå därifrån, nu när de fått sin frihet, säger Yosefs kusin, och visar med handen på underarmen och skenbenet. - Sedan slängde soldaterna ner döda och döende i ravinen där, hällde bensin över kropparna och tände på. Dagen därpå napalmbombade indonesiskt stridsflyg vår by.

Liknande historier berättar män och kvinnor på många platser jag besöker under mina två månader på Västpapua. Det handlar om människor som skurits med machetes över hela kroppen och smorts in med sambal olek, som spetsats på glödande järnspett från anus till mun, som kastats ut från helikoptrar eller vars styckade kroppar spolats i land i svarta sopsäckar. Många har bara försvunnit. De flesta känner eller är släkt med någon som har fängslats, våldtagits, torterats eller mördats. Tiotusentals har flytt över gränsen till det självständiga Papua Nya Guinea.

Icke-fråga globalt

Trots detta fortsätter Västpapua att vara en icke-fråga på den internationella agendan och USA beslöt tidigare i år att återuppta det militära samarbete med Indonesien som avbröts efter massakrerna på Östtimor 1999. Motivet är att effektivare kunna bedriva "kriget mot terrorn". Stormakters och multinationella företags intressen verkar fortfarande vara viktigare än "några få tusen kvadratkilometer kanniballand" och människorna som lever där.

Exempel på våldsamheter på Västpapua

*5 april 2004. En indonesisk polis dödas av papuanska män beväpnade med pilbågar och machetes, när han eskorterar en valarbetare i Okaba-distriktet på sydöstra Västpapua.

*30 mars 2004. Fyra män som delat ut flygblad med uppmaningar att bojkotta parlamentsvalet grips av militären i Bokondini, väster om Baliemdalen. En av männen skjuts till döds i vad som uppges vara ett flyktförsök.

*5 november 2003. Tio personer, däribland självständighetsaktivisten Yustinus Mereb, skjuts ihjäl i en militär gryningsråd mot en by utanför Wamena. Kropparna läggs ut till allmän beskådan.

*April 2003. Ett inbrott i ett vapenförråd i Wamena leder till en arméoffensiv i Baliemdalen. Den indonesiska människorättsorganisationen Komnas HAM summerar efteråt att 7 personer dödsdöms, 48 torterats och 7 000 fördrivits från sina hem.

*28 december 2002. Människorättsaktivisten Aloysius Renwarins fru och dotter skadas vid ett bakhåll mot bussen de färdas i. Aloysius Renwarin har tidigare mordhotats på grund av att han som företrädare för organisationen Elsham sagt att han tror att militären ligger bakom mordet vid Freeports gruva.

*31 augusti 2002. Tre personer, varav två amerikaner, skjuts ihjäl vid ett bakhåll vid Freeport-McMoRans guldgruva i högländerna. Armén skyller först på papuansk gerilla, men FBI hävdar senare att allt pekar mot att indonesiska soldater ligger bakom. Motivet tros vara ett försök att pressa gruvbolaget på mer mutpengar.

Gustaf Görfelt

Artikeln har tidigare varit publicerad i Arbetaren Nr 33/04

Brev till Indonesiens ambassad

Among the countries most severely hit by the earth-quake and the tsunamis on the 26:th of December 2004 is Indonesia and particularly the Aceh territorium. It is a hard blow to a population already suffering from a lot of hardship in its daily life.

The Swedish East Timor Committee (Östtimorkommittén) mourns with the many that have lost their children, parents, spouses, relatives, colleagues and friends.

The committee is assured that national and international agencies will do their utmost to

provide relief as fast as possible to all affected. We would also like to express our hopes that the region soon will receive generous aid to the reconstruction work required and that the assets will reach the addressees and not land in the pockets of middlemen as so many times before after catastrophies.

Yours sincerely,

Stockholm the 4:th of January 2005

Östtimorkommittén

Gabriel Jonsson

Chairman

Prenumerera på Merdeka & Östtimor-Information. Betala 125 kronor till Östtimorkommittén, plusgiro 181 92-5.

Bli medlem i Föreningen ett Fritt Papua och/eller Östtimorkommittén. Betala 200 kronor till plusgiro 419 12 84-1 respektive 181 92-5.

LÄS och RES

Från och med sommaren 2005 arrangerar Läs och Res en resa till den indonesiska delen av Nya Guinea, dvs. Västpapua. Det är en rundresa som tar dig från Manokwari i väster via Baliemdalen till Asmat i söder.

Fokus på resan är den oerhört vackra naturen samt mötet med människorna - papuanerna. Resan innehåller både vandring, kano-färder och båt- och byliv. Vi strävar efter att våra resor ska gynna den lokala ekonomin, så närmare tio nätter bor du hemma hos familjer i byar på olika platser. Våra reseledare är själva papuaner vilket vi tycker är viktigt - de är våra värdar och vi kommer som gäster till deras land.

www.lasochres.se

Swedenborgsgatan 3, 11891 Stockholm Tel 08-452 96 96

PS. Vi har även resor till många andra resor till Asien, Afrika, Latinamerika och Ryssland.

Årsmöten

Östtimorkommittén och Föreningen ett Fritt Papua (FFP) höll båda årsmöten i Solidaritetsrörelsens Hus i Stockholm den 4 april. Östtimorkommitténs styrelse utgörs nu av:

Gabriel Jonsson, ordförande
Tommy Pollák, kassör
Hendrik Amahorseja
Eva Goës
Thomas Johansson
Lotta Hedström (ny)

FFP:s styrelse nyvalda styrelse är:

Hendrik Amahorseja, ordförande
Thomas Pettersson, kassör
Gustaf Görfelt (ny)
Gabriel Jonsson
Daniel Kafiar
Ruben Maury
Anders Uhlin

Efter årsmötena talade Samuel Egerö från Sida och Marie Sjölander från UD om svenskt bistånd till Östtimor (se separat artikel).

Gabriel Jonsson

Samarbetsstrategi med Östtimor

Marie Sjölander från UD berättade att Sveriges landstrategier i Sydostasien tidigare har omfattat Indonesien, Östtimor, Filippinerna och Thailand. För att bättre utnyttja begränsade resurser, och för att främja samarbetet inom regionen, hade man nu utarbetat en regional strategi för de aktuella länderna, en strategi som även innehöll en bilateral komponent för vart och ett av dessa. Thailand hade dock under arbetets gång fallit bort eftersom man förklarat att man inte längre var i behov av bistånd. Flodvågen kunde dock föranleda enstaka insatser. Flodvågen hade också lett till att större vikt lagts vid katastrofförebyggande åtgärder för hela regionen inom ramen för strategin.

Den regionala strategin hade nyligen antagits av regeringen. Den utgjorde ett ramverk för ett ökat svenskt engagemang i regionen. Den inkluderade även ett resonemang kring det bistånd som skulle kunna ges till Burma när det politiska läget tillåter. Förutsättningen var att biståndet inte stöder landets nuvarande regim. Strategin innebär en höjd budgetram för regionen vilket för Östtimor innebär ett årligt bistånd på 40-50 miljoner kronor under den närmaste femårsperioden.

Samuel Egerös presentation

Sveriges regionala samarbete med Sydostasien omfattar bland annat miljöfrågor, forskning samt demokrati och mänskliga rättigheter. Breda satsningar görs i länder som ligger på olika utvecklingsnivåer; Thailand är mycket mer utvecklat än Östtimor. Hänsyn tas till ekonomisk utvecklingsgrad men också till fördelningspolitik och politiska förhållanden.

Genom att basbehoven i Östtimor är stora och att jordbruket dominerar ekonomin går biståndet till utbyggnad av infrastruktur och utbildning. Biståndsgivarna har fördelat verksamhetsområdena mellan sig. Den svenska inställningen är att aktörer på plats har kompetens som Sverige saknar. Därför samordnas biståndet med andra givare. Biståndet ges för att finansiera verksamhet som FN-organ och multilaterala institutioner driver.

Demokrati och mänskliga rättigheter

I landstrategin låg fokus på demokrati och mänskliga rättigheter, förvaltningsstöd och ekonomisk tillväxt. Stödet till FN:s utvecklingsprogram för experthjälp till Östtimor har fungerat relativt bra, även om det är svårt att överföra kunskap p.g.a. den låga utbildningsnivån. I samarbetsstrategin är demokrati och mänskliga rättigheter centralt. Genom att Sverige har en stark förvaltningstradition kan kunskap överföras.

Uppfattningen bland biståndsgivare att oljeutvinningen i Timorhavet nu går över förväntan bra skapar förhoppningar om att intäkterna skall förändra biståndsbehovet. Det finns emellertid en oro för effekterna av kraftiga inflöden av inkomster. Detta kan nämligen leda till att de inhemska investeringarna minskar och att produktion slås ut. Östtimors regering är dock väl medveten om att oljeinkomsterna måste hanteras på ett riktigt sätt. Man har studerat oljefonden i Norge som upprättats för att intäkterna skall kunna användas framöver. Även om oljeintäkterna skulle bli höga, behövs en diversifierad ekonomi för att inte bli för beroende av oljan. Långsiktigt biståndsarbete är av avgörande betydelse för att kunna möta Östtimors utvecklingsbehov.

Diskussion

Turism betraktas i vissa länder som en inkomstkälla. Genom att biståndsgivare arbetar med fattigdomsbekämpning, relaterar man dock ej till turism i sitt arbete. Ofta gynnar turismen inte lokalbefolkningen. För Östtimor kan fisk med högt förädlingsvärde och sandelträ bli viktiga produkter. Det finns även naturtillgångar såsom metaller inom landet och bördig jord. Kaffe är en konjunkturkänslig produkt varför det gäller att höja kvaliteten på det egna kaffet.

Biståndets avigsidor, exempelvis att det underminerar lokala utvecklingsinitiativ och skapar ett beroende, diskuterades i samband med våldsvågen

1999. Den utländska närvaron var omfattande efter folkomröstningen, men utbildningseffekterna var inte så stora: utbildningsnivån var låg och svårigheterna underskattades. Det är viktigt att exiltimoreser med kapital och kunskaper nu återvänder, eftersom deras

kompetens behövs. Det är bättre om utbildning sker på plats och inte utomlands, eftersom utlandsstudier ofta leder till att utbildade stannar kvar utomlands.

Gabriel Jonsson

SCU:s arbete avslutas

Vad är SCU?

SCU står för Serious Crime Unit - Enheten för allvarliga brott.

SCU är en del av Dilis distriktsdomstol inrättad av UNTAET (FN:s övergångsadministration för Östtimor, som FN-uppdraget då kallades) år 2000 för att behandla brott mot mänskligheten begångna under den indonesiska ockupationen av Östtimor.

SCU skulle uppfylla FN:s försäkran att våldsdåden i samband med folkomröstningen om Östtimors status 1999 inte skulle förbli ostraffade.

Enhetens arbete begränsades genom policybeslut till att bara behandla brott begångna 1999.

Enheten omfattade från början två, men sedan tre "domstolar".

Det är huvudsakligen utländska domare och åklagare som arbetar vid enheten.

Åtal och domar hittills

Rättegångar mot 77 åtalade är avslutade, 74 blev fällda, 3 frikända. 10 mål har överklagats. Av dessa har 5 behandlats i högre instans, vilket gav en fällande dom mot en tidigare frikänd och avvisning av övriga överklaganden. De fem återstående beräknas vara behandlade innan SCU avslutar sitt arbete.

8 mål mot 11 åtalade pågår. 304 av de åtalade finns utanför Östtimor. De 95 åtalen mot 392 individer täcker knappt 600 av de omkring 1.400 mordena under 1999.

Ingen undersökning har skett av fall överlämnade till enheten av sannings- och försoningskommissionen. Den överlämnade fall, som den ansåg för "grova" till SCU.

Avslutning av arbetet

Utredningsarbetet avslutades redan den 30 november 2004 och det sista åtalet väcktes den 17 december 2004. Hela arbetet vid SCU ska vara avslutat, när UNMISSET:s nuvarande mandat upphör den 20 maj 2005, på

treårsdagen av självständigheten.

Vad som hittills gjorts presenteras för allmänheten i Östtimor vid en rad offentliga möten under tiden mars till maj 2005.

100.000-tals sidor förundersökningsmaterial kommer att överlämnas till ordinarie åklagare vid distriktsdomstolen i Dili.

Kofi Annan har tillsatt en expertkommission som ska granska resultatet av SCU:s arbete liksom den särskilda domstolens i Jakarta arbete. Bland annat på grund av det stora antalet obehandlade fall.

Analys och kritik

Många oberoende organisationer har riktat allvarlig kritik mot SCU. Kritiken gäller hela rättssystemet i Östtimor, det finns knappast någon östtimores som är kvalificerad för domar-, åklagare- eller försvarare-tjänster.

Av de eftersökta som finns utanför Östtimor kommer säkert en del att återvända. Det finns dock ingen beredskap för att gripa och ställa dem inför rätta.

Den allvarligaste kritiken är kanske att bara våldsdåd 1999 behandlats. Och att bara de som utfört dåden, ofta timoreser, åtalats och dömts, inga av de befäl som planerat och beordrat illdåden. Exempel är Liquica-massakern den 6 april 1999. 9 indonesiska officerare och 12 timoresiska milismän åtalades 2001, men bara en timores har dömts för ett av mordena och för två andra mord.

SCU har heller inte utrett tortyrfall systematiskt. Bara 26 åtal för tortyr har väckts.

Kritikerna menar att åtalen är dåligt underbyggda, försvararna likaså och domarna dåligt motiverade.

Tommy Pollák

Källor: SCU:s bulletiner

FN:s generalsekreterares rapport till säkerhetsrådet om UNMISSET för tiden 04-11-10 -- 05-02-16

Tack Merdeka & ÖsttimorInformation och ekonomin

Alla som skyndat sig att betala sina prenumerationer och medlemsavgifter för att säkra tidskriftens utgivning ska ha stort tack. Och det ska också de som gett bidrag till Föreningen ett Fritt Papua och Östtimorkommittén ha.

Det gör att vi klarat av utgivningen av det här numret. Men fortfarande behöver vi fler betalda prenumerationer eller medlemmar i föreningarna för att klara tryck och distribution på sikt.

Vi välkomnar också bidrag till våra Plusgirokonton 419 12 84-1 och 181 92-5 för Föreningen ett Fritt Papua respektive Östtimorkommittén.

Gränsdragningsamtal Australien- Östtimor

Australien och Östtimor höll den tredje samtalsomgången om gränsdragningen i Timorhavet i Canberra 7-9 mars. Frågans lösning är avgörande för hur intäkterna från olje- och naturgastillgångarna uppskattade till 30-41 miljarder US-dollar skall fördelas. Östtimors ekonomiska framtid är starkt avhängig utgången. Hittills har Australien tjänat betydligt mer pengar på utvinningen i omstridda områden än vad man har gett Östtimor i bistånd. I enlighet med ett avtal som länderna undertecknade på självständighetsdagen den 20 maj 2002 har dock Östtimor erhållit 90% av inkomsterna från fält inom Joint Petroleum Development Area.

Motsatta ståndpunkter

Östtimor utgår från den internationellt vedertagna mittlinjepincipen medan Australien vill att de gränser man kom överens med Indonesien om 1972 och 1989 skall gälla. På vissa ställen ligger den gränsen bara 150 km från Östtimor - Timorhavet är 600 km brett - till

följd av att Australien anför kontinentalsockeln som norm. För Östtimor är ett problem att Australien drog sig ur den internationella domstolen i mars 2002, vilket gör att det inte finns något juridiskt organ att vända sig till.

Inga samtal hölls förrän i april 2004. Inför samtalen i mars hade 17 amerikanska kongressledamöter undertecknat ett brev riktat till Australiens premiärminister John Howard med krav på en rättvis och permanent gränsdragnings. Aktivister i Australien framförde till landets regering att de flesta australier motsätter sig dess ståndpunkt i frågan och i stället vill att den skall lösas i enlighet med internationell lag, vilket skulle ge Östtimor merparten av intäkterna. Man menade att en sådan lösning skulle ge Östtimor inkomster som behövs för landets utveckling. Samtalen avslutades med en överenskommelse om att mötas snart igen.

Gabriel Jonsson

Östtimors nationella utvecklingsplan

Under sensommaren 2004 antogs slutligen den nationella utvecklingsplan som hade börjat utarbetas redan före Östtimors självständighet i maj 2002. Planen kom till efter möten och enkätundersökningar. Ett stort antal människor runtom i Östtimor deltog i arbetet med att identifiera de problem landet har och föreslå hur dessa skall lösas. Befolkningens förväntningar är fokuserade kring målen att reducera fattigdomen och att befrämja rättvis och uthållig ekonomisk tillväxt.

Utvecklingsstrategi

Först gäller det att etablera en dublig regering, stifta lagar och bygga upp de institutioner som krävs för att uppnå utvecklingsmålen, att befrämja ekonomisk tillväxt i syfte att bekämpa fattigdomen och att avlägsna olika hinder mot tillväxt. Uppgifterna måste genomföras samtidigt.

För att reducera fattigdomen behöver de fattiga böndernas produktivitet höjas med hjälp av bland annat konstbevattning och bättre utsäde samt förbättringar av infrastrukturen. Utveckling av småföretag är av yttersta vikt. Sysselsättning måste även skapas inom det privata näringslivet omfattande tillverkningsindustri, byggnation, handel, transporter och turism.

Kapacitetsuppbyggnad

Kapacitetsuppbyggnad är en mycket viktig uppgift som kommer att baseras på samarbete mellan regeringen och civilsamhället, kyrkan, NGOs, det privata näringslivet samt traditionella institutioner.

Östtimor lider brist på utbildade tjänstemän, entreprenörer och tekniker. Därför antogs 2001 en detaljerad tioårig utbildningsplan med föreskrifter för hur bristerna skall åtgärdas. Den nationella utvecklingsplanen innehåller strategier för att decentralisera den politiska makten, ett mål landets författning betonar.

Uppbyggnad av utbildningssystemet genom bland annat lärarutbildning och modernisering av undervisningsplanen får stort utrymme. Hur bruket av portugisiska skall utvidgas och tetum standardiseras fastslås. Vidare presenteras medel för att befrämja hälsovården samt utveckla infrastrukturen och rättsväsendet. Det framhålls att Östtimor behöver fortsatt utländskt stöd för att uppnå de angivna målen. För att planen skall kunna genomföras måste kunskap överföras från utländsk expertis till den inhemska befolkningen.

Utvärdering

Utvärdering av den nationella utvecklingsplanen är något mycket viktigt för dess möjligheter att lyckas och behöver därför göras kontinuerligt. Planen måste uppfylla nationella prioriteringar såsom tillväxt och sysselsättning och inte vara underordnad internationella finansinstitutioners önskemål. Det är betydelsefullt med fortsatt stöd från biståndsgivarna innan oljeinkomsterna börjar flöda in. En öppen marknadsekonomi i vilken regeringen spelar en pådrivande roll skall utvecklas. Flera utvecklingshinder såsom förstörelsen av byggnader och infrastruktur, det begränsade skatteunderlaget

samt den svaga finanssektorn har identifierats och behöver åtgärdas.

Ekonomiska framtidsutsikter

Det finns utsikter för att den ekonomiska tillväxten skall uppgå till 6% i slutet av planperioden. För att halvera den öppna arbetslösheten måste - jordbruket undantaget - 40.000 arbetstillfällen skapas inom den privata sektorn under planperioden. Inflationen beräknas bli 2-3% per år. Oljeintäkterna väntas stiga kraftigt från och med 2005.

Planen föreskriver hur intäkterna skall användas och sparas för att de skall kunna komma efterföljande generationer till nytta.

Utvecklingsplanen betonar vikten av ett transparent styre. Decentralisering och deltagande är nödvändigt för att mobilisera civilsamhället. Lagstiftning måste upprättas för att ett rättssamhälle skall kunna skapas. Planer finns på att etablera ett ombudsmannasystem för att tillgodose befolkningens rättigheter.

Fattigdomsbekämpning

Över 40% av befolkningen lever i fattigdom. Mer än 75% bor på landsbygden. Ekonomisk tillväxt måste därför uppnås för att bland annat kunna ge befolkningen utbildning och hälsovård. En balanserad regional utveckling kommer att möjliggöras genom att till exempel reducera obalanserna i tillgången till utbildning och att stärka distriktens ekonomiska bas.

Under två-tre år kommer utbildningspolitiken inrik-

tas på att effektivisera utbildningen och att utbilda lärare. Särskilt lågstadielärare behövs. Därefter blir målet att reformera utbildningen, inklusive läroplanen. Planen innehåller alfabetiseringsprogram. Den uttrycker oro över kvinnornas situation, eftersom inga lagar skyddar deras grundläggande rättigheter. Målet är att skapa jämlikhet mellan könen inom alla områden.

Näringslivsutveckling

Jordbruket är Östtimors dominerande näring. Därför innehåller planen strategier för att höja jordbrukets produktivitet och dess potential att generera inkomster. Förutom oljan och naturgasen i Timorhavet har Östtimor relativt få naturtillgångar. Fisketillgångarna är tämligen okända. Planen lägger fram strategier för att maximalt utnyttja naturresurserna samtidigt som naturen bevaras.

Regeringen måste skapa förutsättningar för en utveckling av den privata sektorn som domineras av småföretag. Att uppnå ekonomiskt oberoende kommer att vara regeringens största utmaning under de närmaste fem åren. Eventuellt kommer inflödet av utländskt kapital minska under de närmaste åren, varefter olje- och gasinkomsterna kan komma att stiga. En sådan situation innebär både risker och möjligheter för den privata sektorn. En utbyggnad av den bristfälliga infrastrukturen är av avgörande betydelse för jordbrukets utveckling och investeringarna i industrin.

Översättning och sammanfattning av "Executive summary": Gabriel Jonsson

Vart är Indonesien på väg?

Lina Frödin, som arbetade 2002-2003 för Peace Brigades International (PBI) i Aceh, föreläste om denna fråga i februari på Läs och Res. Ett tiotal personer arbetade under denna period i Aceh efter att PBI hade fått en förfrågan från juridiska och humanitära klientorganisationer. PBI:s uppgift var att bygga upp ett kontaktnät med polisen och militären för att därigenom skydda de neutrala klientorganisationerna. Dessa utförde ett ganska riskfyllt arbete, eftersom människorättsorganisationer och humanitära organisationer betraktades som ett hot mot polisen och militären.

Komplicerad konflikt

Konflikten i Aceh har historiska rötter. Området har varit ett sultanat, som Nederländerna aldrig lyckades inta under kolonialtiden. Aceh hjälpte sedan indoneserna i frihetskampen och ville ha den i slutet av 1950-talet utlovade autonomi inom Indonesien, men fick ej det. Vid denna tid gjordes oljefynd i området. Eftersom oljeintäkterna inte gick till Aceh uppstod missnöjesyttringar mot det indonesiska styret. Motståndet leddes av Hasan di Tiro som är ättling till tidigare sultaner. Han blev en symbol för den väpnade kampen.

Enhetssträvandena är sedan länge starka i Indo-

nesien, inte minst genom att Bahasa Indonesia - indonesiska - infördes som officiellt språk 1974 och därefter utvecklades och standardiserades. I praktiken talar dock många indonesier både lokala språk och indonesiska. Lina nämnde att det finns ett fåtal aceheser som inte talar språket i protest mot det indonesiska styret.

Labilt läge 2002-2003

Situationen i Aceh kännetecknades, när Lina kom dit, av att omkring tio människor dödades per vecka och av att försvinnanden, tortyr samt kidnappningar förekom. Aceh var och är ett rättslöst samhälle: Indonesien har svaga juridiska institutioner. Få utländska journalister vistades där och det var av säkerhetsskäl svårt att resa runt. För att erhålla skydd uppgav PBI alltid sin resrut till polisen och militären, som dock genom telefonavlyssning redan kände till hur de skulle resa. Det fanns många vägspärrar.

Vägen fram till eldupphöravtalet mellan den indonesiska regeringen och GAM i december 2002 var krokig, men våldet avtog därefter. Klientorganisationerna fick mer frihet, men efter några månader uppstod splittring inom GAM som saknade en gemensam vision för ett självständigt Aceh. Ytterligare ett problem

var att civilsamhället kom in för sent i fredsprocessen. Efter krigsutbrottet i maj 2003 infördes militärlagar i Aceh och arresteringar utan order tilläts. Flera utländska organisationer lämnade Aceh, däribland PBI. Två månader efter krigsutbrottet stängdes Aceh helt: inga internationella organisationer och journalister var kvar. Sedan krigsutbrottet har endast FN och Röda Korset besökt området, vilket förstås gör det svårt att veta vad som har hänt.

Nuläget

Acehfrågan har nyligen uppmärksammats på grund av förundersökningen av GAM-medlemmar bosatta i Stockholm i juni och tsunamikatastrofen i december. Efter katastrofen tog det fyra dagar att öppna Aceh. Både FN och Röda Korset sände personal och det finns nu 60 organisationer på plats, mot bara sju under Linas vistelse. PBI är nu tillbaka och arbetar med trauma-behandling. Alla organisationer är dock inte insatta i Acehkonflikten och inte alla har representanter som talar indonesiska. I januari fördes i Finland samtal mellan GAM och den indonesiska regeringen. Det är emellertid svårt att skapa fred, eftersom kärnfrågan - det vill säga områdets status - är olöst.

Lina var pessimistisk angående möjligheterna till fred på kort sikt, men på lång sikt ser det ljusare ut. Hon beskrev konflikten som "en symbol för en sönderfallande nation".

Frågestund

Vid sidan av den väpnade kampen genom GAM finns organisationen SIRA som vill att en folkomröstning skall hållas i Aceh. Indonesiens regering betraktar SIRA som en illegal organisation och ledarna sitter häktade. Befolkningen i Aceh tror ej på en militär lösning av konflikten. Samtidigt leder frustrationen över det rådande läget till våld. Även GAM, som består av flera fraktioner, begår övergrepp såsom kidnappningar och nedbrändningar av skolor vilka utgör symboler för det indonesiska styret.

Längtan efter självständighet är snarare en vision om att bli fritt från Indonesien än en klar uppfattning om vad friheten skulle innebära. Uttalandet av GAM 2004 om att ett sultanat liknande det i Brunei skall upprättas i ett fritt Aceh blev inte väl emottaget i området, där inte alla känner sig representerade av ledningen i Sverige. Ledningen här har dels en symbolisk roll genom att Hasan di Tiro representerar historien, dels en praktisk roll genom att det är lättare att uttala sig politiskt. Exilledarna är dock inte alltid insatta i lokala förhållanden efter den långa tiden i Sverige. Utvecklingen i Acehkonflikten kan på sikt påverkas av att oljetillgångarna beräknas ta slut år 2014.

Gabriel Jonsson

Det tunga arvet

President Susilo Bambang Susilo Yudhoyonos och vice-president Muhamad Yusuf Kallas regering har 33 departement, vilket är mer än i de tidigare regeringarna efter diktatorn Suhartos avgång. En del ministrar har haft liknande poster i de föregående regeringarna medan andra är nykomligar. Några är företagare eller höga tjänstemän i den statliga förvaltningen. Ministrarna kommer inte bara från ett politiskt parti utan också från olika politiska organisationer. Det är alltså en samlingsregering. Som statstjänstemän måste alla ministrar enligt lagen deklarerera sina tillgångar, men det sägs att vissa inte hade lämnat in sina deklARATIONER i mars.

Ett tungt arv

Den nya regeringen måste ta landet ur den svåra situationen som det befinner sig i. De föregående regeringarna har lämnat ett tungt arv av misskötsel efter sig omfattande bland annat fattigdom, arbetslöshet, korruption, övergrepp mot mänskliga rättigheter, låga inhemska och utländska investeringar, låg ekonomisk tillväxt samt den väpnade frigörelsekampen i Aceh och Västpapua.

100 dagar

Man förväntade sig att regeringen inom 100 dagar skulle ha vidtagit åtgärder för att förverkliga väljarnas önskemål. Bortser man från den enorma tsunamikatastrofen i norra Sumatra den 26 december, 2004, har

regeringen inte gjort vad väljarna hade önskat sig. Kritiken mot regeringens sätt att hantera problemen växer både i massmedia och bland befolkningen med demonstrationer som följd. Mot denna kritik svarade presidenten: "I don't care!"

Höjda bränslepriser

Indonesien, som är ett av de oljeproducerande länder som grundade OPEC, har trots sina oljetillgångar haft stora problem att möta den inhemska efterfrågan. Det ser ut som landet befinner sig i en andra oljekris. Den första var på 1970-talet. I den första oljekrisen som drabbade hela världen gjorde alla oljebolag enorma vinster och det enda som gick med stora förluster var det statliga indonesiska oljebolaget Pertamina. Bolagen noterade en förlust på 10 miljarder US-dollar. Nu när oljepriserna igen är höga på världsmarknaden, har regeringen höjt bränslepriserna med 29%. Förklaringen är att man vill subventionera utbildningsväsendet och den allmänna folkhälsan. Höjningen av bränslet har automatiskt påverkat priserna på andra varor, särskilt på dagliga konsumtionsvaror, vilket har orsakat protester runt om i landet.

I ett möte nyligen mellan vicepresident Yusuf Kalla och studenter som protesterade mot prishöjningarna i staden Palembang, på södra Sumatra, förklarade han att "man ska prata politik bara en gång på fem år". Förmodligen menar han att man ska prata om politik

bara när det är allmänna val i landet.

En ny konflikt trappas upp

Mellan Indonesien och Malaysia har det dykt upp en konflikt om de små öarna Ambalat. Området ligger i havet utanför Sulawesi, nära gränsen till den östra delen av det område av Borneo som tillhör Malaysia. Ett multinationellt oljebolag har med malaysiska myndigheters tillstånd börjat exploatera olja i området. Om gränstvisten skall lösas genom internationell medling eller vapenskrammel återstår att se.

Indonesien hävdar att området tillhör dem. För att försvara territoriet har man skickat trupper till området. Även Malaysia har gjort det. Hittills har inga allvarliga väpnade incidenter inträffat i området, men lördagen den 9 april kolliderade det malaysiska krigsfartyget KN Rencong med det indonesiska KRI Tedong.

Försök att förbättra landets "image"

Hendrik Amahorseja

Den obarmhärtiga exploateringen i Västpapua

Landskapet i Västpapua är förbluffande vackert. I det vackra landskapet finns mycket unik flora och fauna. I jorden finns enorma naturtillgångar. Några naturtillgångar har redan exploaterats av indonesiska och utländska multinationella bolag. Här behandlas kopparen och naturgasen.

Koppar- och guldgruva

Freeportgruvan ligger i den centrala delen av höglandet i bergskedjan Bintang. Gruvan är den tredje största koppargruvan i världen och samtidigt också världens största guldgruva. Gruvan drivs av Freeport McMorans dotterbolag. Det är ett amerikanskt multinationellt bolag som har sitt huvudkontor i New Orleans.

1967 fick bolaget ett förmånligt tillstånd för att utvinna koppar och guld på en yta man erhöll gratis motsvarande 250.000 tunnland. 21 år senare meddelade företaget att det hade hittat en stor malmfyndighet som skulle kunna ge mycket stora inkomster. Värdet av fyndigheten uppskattas till mellan 50 och 60 miljarder US-dollar. Med denna fyndighet undertecknade gruvbolaget en förlängning av kontraktet på 30 år med den indonesiska regeringen 1991.

Det sägs att gruvbolaget har en årlig genomsnittsinkomst på 300 miljarder US-dollar. Hur stora inkomster som den indonesiska regeringen hittills årligen fått från gruvan i form av aktieutdelningar, gruvavgifter och skatter är omöjligt att veta. Först i år har en parlamentsledamot frågat hur mycket pengar regeringen får från Freeport. Då fick allmänheten veta att under år 2004 hade staten fått ett skattebelopp på 297 miljarder US-dollar [Suara Pembaruan, 16 februari 2005].

Kort tid efter efter att regeringen hade bildats försökte den förbättra landets rykte på den internationella arenan. Orsakerna till det dåliga ryktet är bland annat brotten mot de mänskliga rättigheterna som både myndigheterna och militären begår mot civilbefolkningen samt de väpnade attackerna mot landets icke-muslimska minoritet, förstörelse av deras religiösa byggnader och egendom samt situationen i Aceh och Västpapua.

Därför skickade de ut sina utrikespolitiska propagandister för att förklara för världen att Indonesien har blivit ett demokratiskt land. Sådana kampanjer bedrev de också i Sverige i form av föreläsningar och seminarier med några huvudpunkter, varav en var att: "islam är förenlig med demokrati". Seminarier organiserades på universiteten i bland annat Lund, Göteborg, och Stockholm.

Militärt område

I slutet av 1996 var Freeportområdet det mest militariserade i den indonesiska övärlden. Avslöjandet kommer från en rapport gjord av Australian Council For Overseas Aid. Rapporten handlar om tortyr och försvunna personer som blivit arresterade av militären. Rapporten berättar också om samarbetet mellan gruvbolagets personal och den indonesiska militären i området.

The Jakarta Post rapporterade den 3 mars 2005 att för år 2001 betalade Freeport 4,7 miljarder US-dollar till den indonesiska regeringens 2.300 säkerhetsmän. För år 2002 var beloppet 5,7 miljarder US-dollar. Kanske betyder det att bolaget finansierar militärens närvaro.

Naturgas

Redan under den holländska kolonialtiden hade man utvunnit olja i den västra delen av Västpapua, som kallas Vogel Kop (Det kallas så därför det ser ut som ett fågelhuvud.), särskilt kring staden Sorong. Dessutom hittade man i mitten av 1990-talet gasfältet Bituni. Gasfyndigheten är så stor att den indonesiska regeringen har lagt de dyrbara gasutvinningsprojekten på Natunnaöarna i Syd kinesiska havet i malpåse.

I Bituniområdet finns stora och små gasfält, det största kallas Tangguh och beräknas innehålla 18,3 triljoner kubikfot. I september 2002 undertecknade man ett avtal om att leverera gas till LNG-terminalen i Fujian, Kina. Leveransen är på 2,6 miljarder ton gas årligen under 25 år. Med Sydkorea har det slutits ett avtal om leveranser på 1,35 miljarder ton gas årligen under 20 år. Ett avtal har också slutits med Sempra Energy

LNG Corporation för att leverera 3,7 miljoner ton gas per år under 20 år med början år 2007. Gasen skall levereras till Mexico och Kalifornien. Uppskattningsvis fyller Västpapua statskassan med gaspengar på minst tre miljarder US-dollar årligen.

Fattigdom trots inkomsterna

Om man sätter inkomsterna från koppar- och

naturgasutvinningen i relation till att Västpapas befolkning enligt data från 2001 uppgick till 1,9 miljoner invånare, borde befolkningen där leva gott. Men Kompas rapporterade den 22 mars i år att 80% av befolkningen lever i fattigdom. Tidningen Sinar Harapan skriver i sin upplaga den 2 mars att nästan alla barn i Västpapua drabbas av sjukdomen hepatit A.

Hendrik Amahorseja

Litteratur om Östtimor

East Timor: Testimony av den kanadensiska fotjournalisten och dokumentärfilmaren Elaine Brière gavs ut under 2004 och kan lånas från Östtimorkommittén. Hon besökte Östtimor i april 1974 och blev den sista människa som fotograferade landet före Indonesiens invasion i december 1975. Därför var solidaritetsrörelser mycket angelägna att ta del av fotografierna. Brière blev själv aktivist och protesterade tillsammans med kyrkorna mot att Canadas regering förde en pro-indonesisk politik i Östtimorfrågan. Gemensamt upprättade man East Timor Alert Network år 1986. Brière har även gjort filmen Bitter Paradise: The Sell-Out of East Timor som visats i svensk television.

Fotona bokens kärna

Fotografierna som hon tog 1974 och vid nästa besök år 2000 utgör bokens kärna. De förra föreställer människor i vardagliga situationer samt deras föremål och hus. Också fotografierna från 2000 avbildar människors vardagsliv. Det finns även de som föreställer gravar och människor vilkas anhöriga dödats samt spåren av förstörelsen efter 1999 års folkomröstning. Andra temata är solidaritetsaktioner utomlands och kända aktivister såsom brittiskan Carmel Budiardjo och amerikanen Noam Chomsky är skildrade.

De i boken medverkande författarna beskriver olika aspekter av Östtimorfrågan. Det inledande avsnittet av en östtimoresisk antropolog och hans indonesiska fru handlar om den inhemska kulturen, vilken gav befolkningen styrka att stå emot utländsk kolonialism.

Självständighetskampen

Constâncio Pinto, som flydde från Östtimor efter Santa Cruz-massakern 1991, skriver om sin bekantskap med Elaine Brière och deras gemensamma solidaritetsaktioner i Canada. Han menar att solidaritetsrörelsen har en fortsatt viktig roll att spela genom att agera för att regeringar skall stödja Östtimor ekonomiskt.

Noam Chomsky går igenom utvecklingen i Östtimorkonflikten, inte minst genom att lyfta fram det stöd som västländerna gav Indonesien. Carmel Budiardjo skriver om den internationella solidaritetsrörelsen för Östtimor. Arbetet som bedrivits av organisationer i bland annat Australien, Portugal, Storbritannien och Canada beskrivs, liksom insatser som gjorts genom bland annat dokumentärfilmer och konferenser. Carmels bidrag innehåller en del uppgifter som inte är allmänt kända och är därför särskilt läsvärt. Australiern James

Dunn, som arbetat med Östtimor ända sedan han blev konsul där år 1962, skriver om sitt eget arbete som omfattar en rad besök i landet samt flera böcker.

Framtiden

De avslutande bidragen handlar om de uppgifter Östtimor nu står inför. Det ena, som är skrivet av två östtimoreser, är en exposé över dessa uppgifter. Det betonas att landet är i starkt behov av utländskt stöd. Det allra sista avsnittet, vilket är författat av bland annat den amerikanske aktivisten Charles Scheiner, handlar om den nu så aktuella frågan om gränsdragningen i Timorhavet mellan Östtimor och Australien och har en karta över detta hav.

Denna boks stora förtjänst är de mycket fina fotografierna, vilka levandegör innehållet. Utmärkt är att det finns en karta, en kronologi och adresser till solidaritetsorganisationer.

Bok av valkommissionär

Son Pong-suk från Sydkorea gav 2002 ut boken Tongt'umor– ūi t'ansaeng: Na-nŭn han p'yŏn-ŭi humŏn drama-rŭl pogo watta (Östtimors tillkomst: en ögonvittnesskildring av ett mänskligt drama). Hon deltog i valkommissionen i samband med folkomröstningen den 30 augusti 1999 och var ordförande i valkommissionen, när valet till en konstituerande församling hölls exakt två år senare. Son är ursprungligen statsvetare och har haft flera offentliga uppdrag, bland annat som medlem i Sydkoreas centrala valkommission.

Valkommissionen 1999

Första delen av boken handlar om arbetet i juli-september 1999. Son var en av de tre av FN föreslagna valkommissionärerna - de andra var från Sydafrika och Nordirland. Hennes uppdrag bestod först i att övervaka att registreringen av de röstberättigade gick riktigt till, runtom i landet. Hon besökte därför många platser, inklusive Oecussi i Västtimor. En viktig uppgift var att möta dem som var för respektive emot självständighet - däribland den samlade motståndsrörelsen CNRT och The Unity Forum for Democracy and Justice. Möten med FN-personalen på plats beskrivs också, liksom presskonferenser som hölls.

Valkampanjen i augusti dominerades av våld, eftersom Indonesien inte alls följde sina förpliktelser enligt New York-avtalet från 5 maj att ansvara för säkerheten. Genom att Son var på plats, ger skildringen av val-

kampanjen, folkomröstningen och den efterföljande våldsvågen en mer levande bild av läget i Östtimor då än flera andra framställningar.

Valkommissionen 2001

Andra delen av boken behandlar perioden maj-september 2001. Arbetsuppgifterna var de samma som 1999, men nu var läget lugnt. Eftersom uppfattningen var att en kvinna borde leda valkommissionen och att östtimoreserna måste lära sig av utländska valkommissionärer, valdes Son till ordförande. Röstregistreringen avslutades i juli och i augusti kom valkampanjen i gång. Återigen gick valet, som vanns av FRETILIN med 55 av 88 mandat, lugnt till. Son skriver här även om sina möten med de 450 sydkoreanska soldaterna i Östtimor, vilka var stationerade i Lospalos i öster, och återger ett tal hon höll för dessa.

Självständighetsfirandet

Epilogen handlar om när Son deltog i Sydkoreas delegation vid självständighetsfirandet den 20 maj 2002. Ceremonin, som var mycket välbesökt, bestod av tal samt uppträdanden med sång och dans. De stupade i frihetskampen hedrades. Ceremonin gjorde Son rörd, och hon frågade sig vad Sydkorea gjorde för att hedra de stupade i kampen mot Japans ockupation efter befrielsen 1945 och vid landets tillkomst 1948.

Sammanfattningsvis ger boken, som innehåller flera foton, en god bild av Sons arbete i Östtimor, vars kolonialhistoria uppvisar likheter med Koreas. Enligt Son måste Sydkorea visa intresse för och stödja Östtimor. Eftersom landet inte är så känt i Sydkorea, borde denna bok kunna spela en betydelsefull roll i den processen.

Bok av UNAMET-chefen

Britten Ian Martin, som 1999 var chef för UNAMET, gav 2001 ut *Self-Determination in East Timor: The United Nations, the Ballot, and International Intervention*. Boken börjar med en kortfattad genomgång av Östtimorkonfliktens utveckling med tonvikt på perioden efter Suhartos fall i maj 1998. Vad som skulle ha kunnat göras för att förebygga våldsvågen efter omröstningen diskuteras, men svaren är förstas spekulativa.

UNAMET bildas

Martin beskriver sedan hur UNAMET organiserades och etablerades i Östtimor. Efter beslut av FN:s säkerhetsråd i juni förlöpte uppgiften snabbt och smidigt. Registreringen av röstberättigade försenades av det dåliga säkerhetsläget och av organisatoriska begränsningar hos UNAMET. Kritik riktades mot att UNAMET favoriserade självständighetsanhängare i rekryteringen av lokalanställda. Att anhängarna dominerade berodde på att de var unga människor som talade engelska och var entusiastiska inför folkomröstningen.

Registreringen av röstberättigade pågick i tre veckor i juli-augusti. Informationskampanjen lade särskild vikt vid radio, eftersom många väljare var analfabeter och det var svårt att nå ut till alla runtom i landet.

Folkomröstning

Martin presenterade i augusti en uppförandekod inför folkomröstningen, som godtogs av både självständighetsanhängare och pro-integrationister. Koden föreskrev en fri och rättvis valkampanj. Valkampanjen inleddes kort efteråt, men koden respekterades ej. Inför folkomröstningen hölls även försoningssamtal i kyrkans regi, och parterna kom överens om att respektera valutgången. Det var dock många uppgifter i omlopp om att folkomröstningen skulle komma att störas och följas av en våldsvåg. Ändå gick den lugnt till.

Våldsvåg

Men kort efter att Martin hade meddelat valresultatet den 4 september bröt våld ut, trots att han före folkomröstningen under möten med Indonesiens dåvarande president Habibie, ÖB Wiranto och utrikesministern hade fått försäkringar om att valresultatet skulle respekteras. UNAMET kunde inte försvara sig mot våldsvågen, vars omfattning man hade underskattat, och övergav kontor runtom i Östtimor. Civilbefolkningen drabbades hårt.

Det diplomatiska spelet för att stävja våldet beskrivs, bland annat den delegation säkerhetsrådet sände till Dili och toppmötet vilket Asia-Pacific Economic Co-operation höll i Nya Zeeland. Indonesien bjöd därför in utländska trupper till Östtimor. Trupper från främst Australien fanns på plats den 20 september, vilket Martin menar är en kort tid efter våldsvågen började.

Utmärkt är att boken har en karta samt i appendix en förkortningslista och en kronologi över viktiga händelser. Appendix innehåller även 5 majavtalet, säkerhetsrådets resolutioner från juni om att upprätta UNAMET och från september om att skicka internationella trupper till Östtimor samt valkommissionens rapport från den 4 september. Sammanfattningsvis innehåller boken kanske inte så mycket nytt, men dess stora förtjänst är att Martin som chef för UNAMET verkligen levandegör händelseutvecklingen i Östtimor under de dramatiska månaderna 1999.

Bok om folkomröstningen 1999

Damien Kingsbury, som är verksam vid Monash University i Australien, är redaktör för den år 2000 utgivna boken *Guns and ballot boxes East Timor's vote for independence*. Den kan, liksom Martins bok, lånas vid Stockholms universitetsbibliotek. Boken inleds med ett tal som hölls av Xanana Gusmão från fängelset i Jakarta till Östtimors folk kort tid före 1999 års folkomröstning. Det tar upp uppgifter för CNRT att ta itu med såsom försoning, nationsbyggnad med mera. Biskop Carlos Belos tal om försoning, som hölls strax före folkomröstningen, följer sedan. Redaktören ger där efter en kort och koncis översikt över Östtimorkonflikten fram till New Yorköverenskommelsen den 5 maj 1999.

Våld

Den nyzeeländske akademikern Anthony Smith skriver om sitt arbete som valobservatör under två veckor i distriktet Ermera söder om Dili. Han menar att folkomröstningen trots det omfattande våldet, som den

indonesiska polisen inte gjorde något för att förhindra, efter omständigheterna i stort sett gick fritt och rättvist till. Även Helene van Klinken, som undervisar indonesiska, arbetade i Ermera men med politiska frågor för UNAMET i cirka tre månader. Hon uttrycker respekt och beundran för dem som kämpade för Östtimors självständighet: de förblev tålmodiga trots allt våld och svarade inte själva med våld.

Kingsburys andra bidrag handlar om den indonesiska armén och de milisgrupper den upprättade med dåvarande ÖB Wirantos aktiva medverkan. Trots våldet insisterade CNRT på att folkomröstningen måste hållas; det var den enda chansen att uppnå självständighet. FN-arbetaren Peter Bartu skriver om sitt arbete med politiska frågor för UNAMET i distriktet Bobonaro på gränsen mot Västtimor. Det framhålls att det i början av augusti stod klart att pro-integrationisterna skulle förlora folkomröstningen.

Den i Australien bosatte indonesiske journalisten Hidayat Djajamihardja skriver sedan att medierna i Indonesien hade blivit friare 1999 men ändå tillämpade själv censur i rapporteringen från Östtimor. Hans mest dramatiska upplevelse i Östtimor var när milismän kastade sten mot den bil han färdades i, varvid han fick stenen i ryggen och tvingades ut.

Efter folkomröstningen

FN-arbetaren Sue Downie jämför därefter FN-insatsen i Östtimor med den i Kambodja 1992-1993. Likheterna är många: registreringen av röstberättigade och valdeltagandet var en succé i båda länderna, men förlorarna svarade i bägge fallen med våld. Människo-rättsadvokaten Annemarie Devereux betonar i sitt bidrag om ansvar för övergreppen mot de mänskliga rättigheterna att världssamfundet måste bidra till att försäkra offren rättvisa.

Gerry van Klinken, redaktör för Inside Indonesia, skriver att missnöjet med Indonesien som enhetsstat var allra störst i Östtimor. Den australiske akademikern Scott Burchill beskriver Australiens pro-indonesiska politik. Den förändrade politiken i Östtimorfrågan 1999 berodde i första hand på den folkliga opinionen. Kingsbury avslutar med att ge en översikt av läget i Östtimor efter folkomröstningen.

I boken finner man även kartor, en bibliografi och en förkortningslista. Boken ger väl inte så många nya uppgifter, men förtjänsten är att den brett belyser händelseutvecklingen.

Gabriel Jonsson

Östtimor

Fem år efter folkomröstningen om självständighet och snart tre år efter denna har livet i Östtimor "normaliserats". Men livet är hårt i Östtimor, Asiens fattigaste land, med kort medellivslängd och enorm arbetslöshet.

Kortfakta

Östtimor är den östra halvan av ön Timor, den östligaste och största av de Små Sundaöarna (Bali, Lombok, Sumbawa, Flores med flera) norr om Australien. Östtimor omfattar också en mindre enklav i den västra, indonesiska delen av Timor. Östtimor, 14 870 km², är något större än Skåne, 11 027 km², (Sverige 449 964 km²) och har med 924.642¹ invånare en lite mindre befolkning än Skånes 1,15 miljoner invånare.

Östtimor är bergigt, Tat Mai Lau är högsta berget med en topp på 2.963 m ö h. Klimatet är tropiskt kustklimat med mycket regn.

Huvudstaden heter Dili. Förvaltningspråket är portugisiska, som bara talas av en mindre del av befolkningen, vars umgängesspråk är tetum. Bahasa indonesia talas också av de flesta.

Idag är ett överväldigande flertal av östtimoreserna katoliker, men det finns också protestanter, muslimer och animister.

Östtimors naturtillgångar är olja och gas i Timorhavet söder om ön, guld, silver och mangan. De viktigaste exportvarorna är däremot kaffe och kopra. Tidigare exporterades också sandelträ. De viktigaste handelspartnerna är Indonesien, Australien och USA.

Landets valuta är USA:s dollar.

Nutidshistorien

Den västra delen av ön var tidigare en holländsk koloni och är nu en del av Indonesien, medan Östtimor i mer än 400 år var en portugisisk koloni.

1974 avkoloniserade Portugal Östtimor, vars nybildade politiska partier började diskutera olika alternativ för landets framtid - federation med Portugal, självständighet eller integration med Indonesien. Den Timoresiska Demokratiska Unionen (UDT) var till en början för att behålla banden till Portugal men gick sedan in i en koalition med den nationella befrielse-rörelsen Fretilin, och krävde självständighet. Fretilin hade ett snabbt växande folkligt stöd, särskilt bland kvinnor och ungdomar, och fick en överväldigande majoritet i de lokala val under internationell övervakning som den portugisiska administrationen genomförde som ett led i avkoloniseringsprocessen. Ett litet tredje parti, APODETI, användes som verktyg för den indonesiska regimens propaganda för integration. I augusti 1975 genomförde UDT en kupp sedan Indonesien spridit rykten om att Fretilin var "infiltrerat av kommunist" och planerade ta makten. Fretilin motsatte sig kupp försöket och efter ett kort inbördeskrig skaffade sig Fretilin kontroll över kolonin. Fretilin fortsatte att erkänna Portugals överhöghet, men den gamla kolonialmakten övergav Östtimor trots värdjanden om att man skulle ta ansvar för den fortsatta avkoloniseringen.

I likhet med USA oroade sig Indonesien över fram-

B

Porto betalt

Avsändare:
Östtimorkommittén
c/o Pollak
Wiboms väg 12
171 60 SOLNA

Kom ihåg att anmäla adressändring.

växten av en demokratisk stat med radikalt orienterad politik i området. De militära operationerna över gränsen från Västtimor fortsatte trots tidigare försäkringar att Jakarta skulle respektera Östtimors rätt till självbestämmande. I september 1975 stängdes Västtimor för journalister och den 7 december inleddes en invasion i full skala av Östtimor, med USA:s medgivande och uppmuntrade av bl a Australien. Östtimor förklarades som Indonesiens "27:e provins".

Invasionen och annekteringen av Östtimor var brutal: uppemot 200.000 personer, en tredjedel av befolkningen, dog som ett resultat av den indonesiska ockupationen. Men majoriteten av östtimoreserna lät sig inte kuvas - Indonesien lyckades inte eliminera östtimoresernas vilja till självbestämmande. En väpnad motståndsrörelse verkade i bergen. Under de sista åren av ockupationen ändrade motståndet karaktär. Det civila motståndet bredde ut sig i städer och byar. Nya generationer ungdomar, som var för unga för att själva ha upplevt invasionen, genomförde öppna protester. Den katolska kyrkan med biskop Carlos Felipe Belo ställde sig på folkets sida, och krävde att landet skulle få folkomrösta om sin framtid.

Invasionen fördömdes av en rad FN-resolutioner, men världssamfundet gjorde inget för att genomdriva dem på grund av USA:s, Japans och Australiens ekonomiska och politiska intressen. Indonesiens viktiga strategiska läge och status i regionen - världens fjärde folkrikaste stat med oljereserver och naturresurser - tillät världen att blunda för folkmordet i Östtimor. 1989 besökte påven Östtimor. 1991 ökade hoppet om förändringar inför ett planerat besök från en portugisisk parlamentsdelegation, som dock stoppades av Indonesien. Portugal sågs fortfarande av FN som den administrerande myndigheten i Östtimor. Till stor besvikelse för folket i Östtimor stoppades besöket av Indonesien i oktober 1991.

Den 12 november 1991 dödades uppemot 300 civila timoreser av indonesisk militär vid Santa Cruz-kyrkgården i huvudstaden Dili. Genom film och vittnesmål från utländska journalister kunde massakern göras känd för omvärlden. Det tvingade regeringar runt om i världen att kritisera Indonesien och gav ny kraft åt de diplomatiska ansträngningarna att få till stånd en lösning på konflikten. Från 1983 hade FN:s generalsekreterare i uppdrag av FN:s generalförsamling att söka en lösning. Det förbättrade förhandlingsklimatet

efter det kalla krigets slut, ökade trycket på Indonesien att medverka till en lösning genom samtal med Portugal och Östtimors folk inom ramen för FN, de så kallade trepartssamtalen mellan Indonesien, Portugal och FN representerat av Jamsheed Marker, generalsekreterarens särskilde representant.

1996 tilldelades biskop Belo tillsammans med José Ramos-Horta, representant för den timoresiska motståndsrörelsen CNRM, Nobels fredspris. Denna hedersbetygelse blev en markering av det internationella samfundets stöd till kravet på självbestämmande.

I januari 1999 överraskade Indonesiens president Habibie med att erbjuda Östtimor en folkomröstning om autonomi eller självständighet. Den 5 maj slöts ett avtal mellan Indonesien, Portugal och FN om omröstningen. Den genomfördes den 30 augusti. 78,5 % röstade för full självständighet, 21,5 % för autonomi under Indonesien.

Under tre veckor efter att resultatet tillkännagavs härjade milisgrupper, som var för integration med Indonesien, i Östtimor. De attackerade och mördade civila. 200 000 fördrevs från sina hem och nästan alla hus i Dili brändes och plundrades. Till och med fredspris-tagaren biskop Belo måste fly från Östtimor. Indonesien tvingades låta en FN-styrka ledd av Australien ta kontrollen över Östtimor. Och den 19 oktober 1999 beslutade Indonesiens högsta beslutande organ, Folkets Rådgivande Församling, att upphäva integrationen av Östtimor med Indonesien. Därmed blev Östtimor fritt efter 24 års ockupation. FN-styrkan omvandlades till en provisorisk förvaltning. Denna organiserade ett val till en konstituerande församling den 30 augusti 2001. Församlingen utarbetade en författning efter samråd med olika organisationer och delar av befolkningen. I enlighet med författningen organiserades ett presidentval före självständighetsdagen. Xanana Gusmão valdes med överväldigande majoritet till president och den konstituerande församlingen omvandlade sig i enlighet med reglerna till Östtimors första parlament med majoritet, dock inte tillräcklig för författningsändringar, för Fretilin.

Östtimor förklarades självständigt den 20 maj 2002 och FN-administrationen övergick i UNMISSET (United Nations Mission of Support in East Timor - FN:s stöduppdrag i Östtimor).

Tommy Pollák